

Archeologienota
Burcht (Zwijndrecht) – Heirbaan

Natasja Reyns en Ruth Ferket

Temse
2018

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Natasja Reyns en Ruth Ferket

All-Archeo bvba
Laagstraat 12
9140 TEMSE

Wettelijk depot nummer
D/2018/12.807/29

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek.....	5
2.1	Administratieve gegevens.....	5
2.2	Archeologische voorkennis	6
2.3	Onderzoeksopdracht	6
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	6
2.3.2	Beschrijving geplande werken.....	7
2.3.3	Werkwijze.....	12
2.4	Assessmentrapport.....	12
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	12
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	19
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	24
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	27
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	27
3	Samenvatting.....	29
4	Bibliografie.....	30
4.1	Publicaties.....	30
4.2	Websites	30
5	Bijlagen	31
5.1	Archeologische periodes.....	31
5.2	Plannenlijst.....	31
5.3	Fotolijst	32

1 Inleiding

Deze archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2018D127

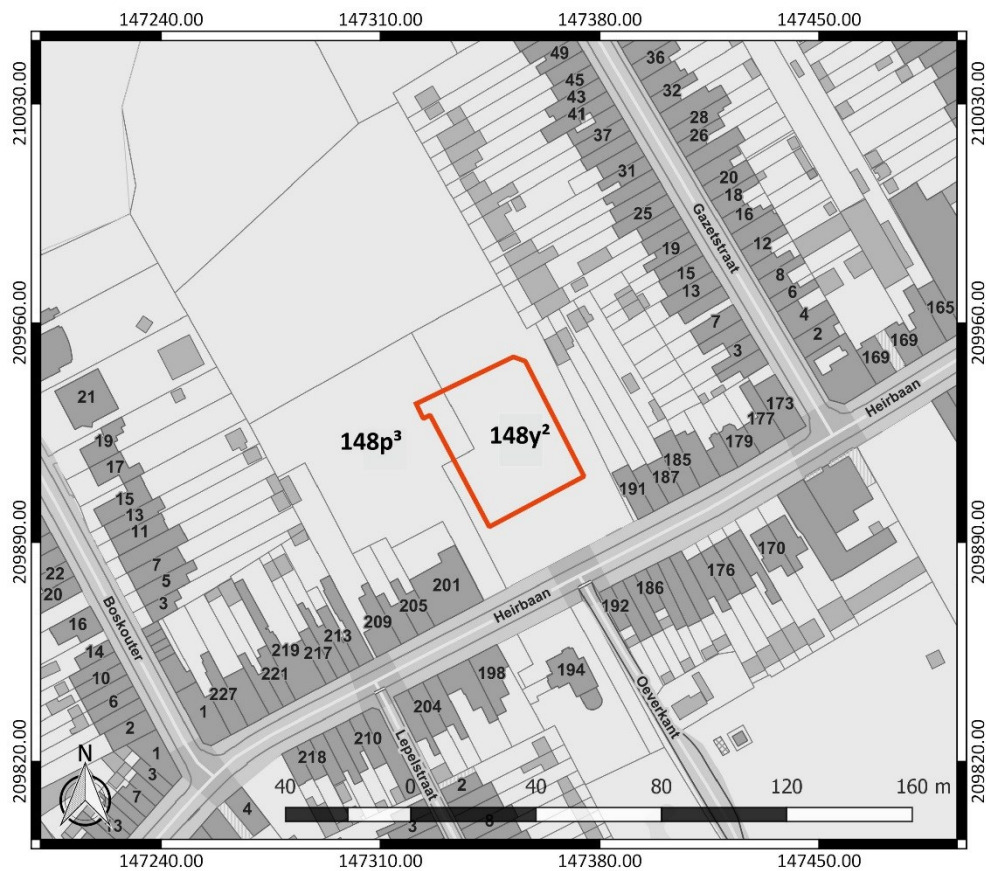
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Antwerpen, Zwijndrecht, Burcht, Heirbaan, Oeverkant

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 147352, 209949
- 147375, 209911
- 147345, 209895
- 147321, 209934

Kadastraal plan:

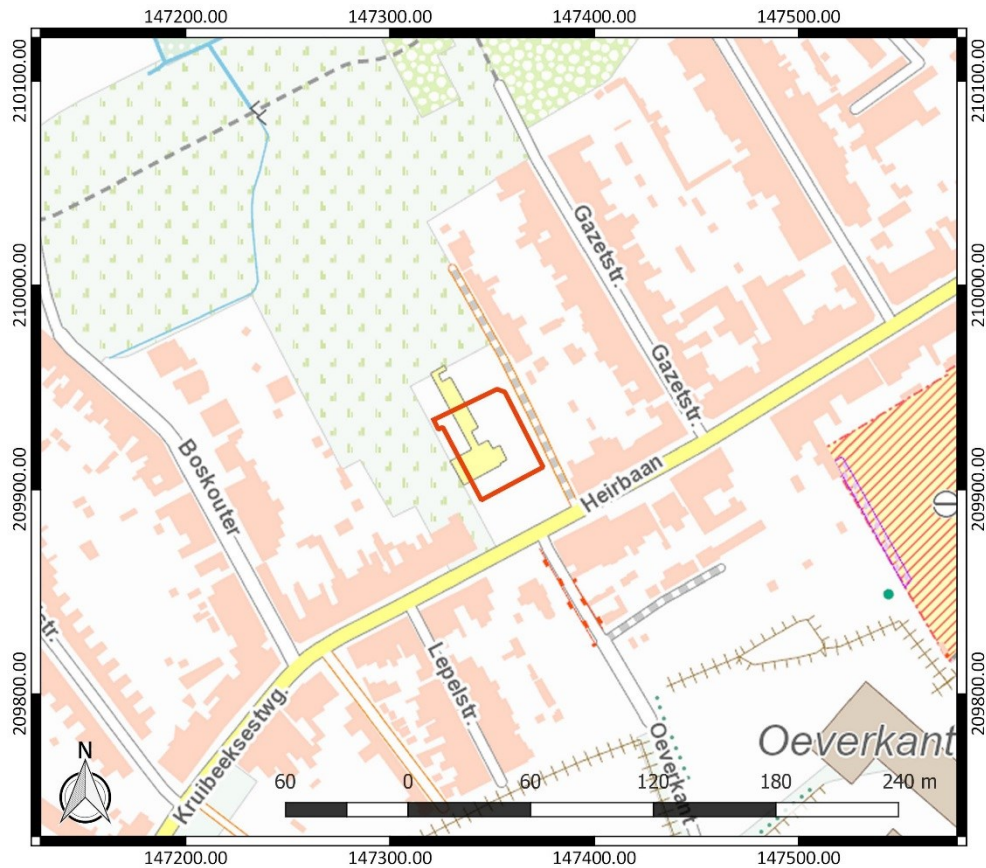

Figuur 1: Kadastraal plan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Zwijndrecht, Afdeling 2 (Burcht), sectie A, nummers 148p³ (partim) en 148y² (partim)

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 1563 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 13/04/2018 – 19/04/2018

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, bronstijd, ijzertijd, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, akkerland

Verstoorde zones: er zijn geen gekende verstoorde zones.

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

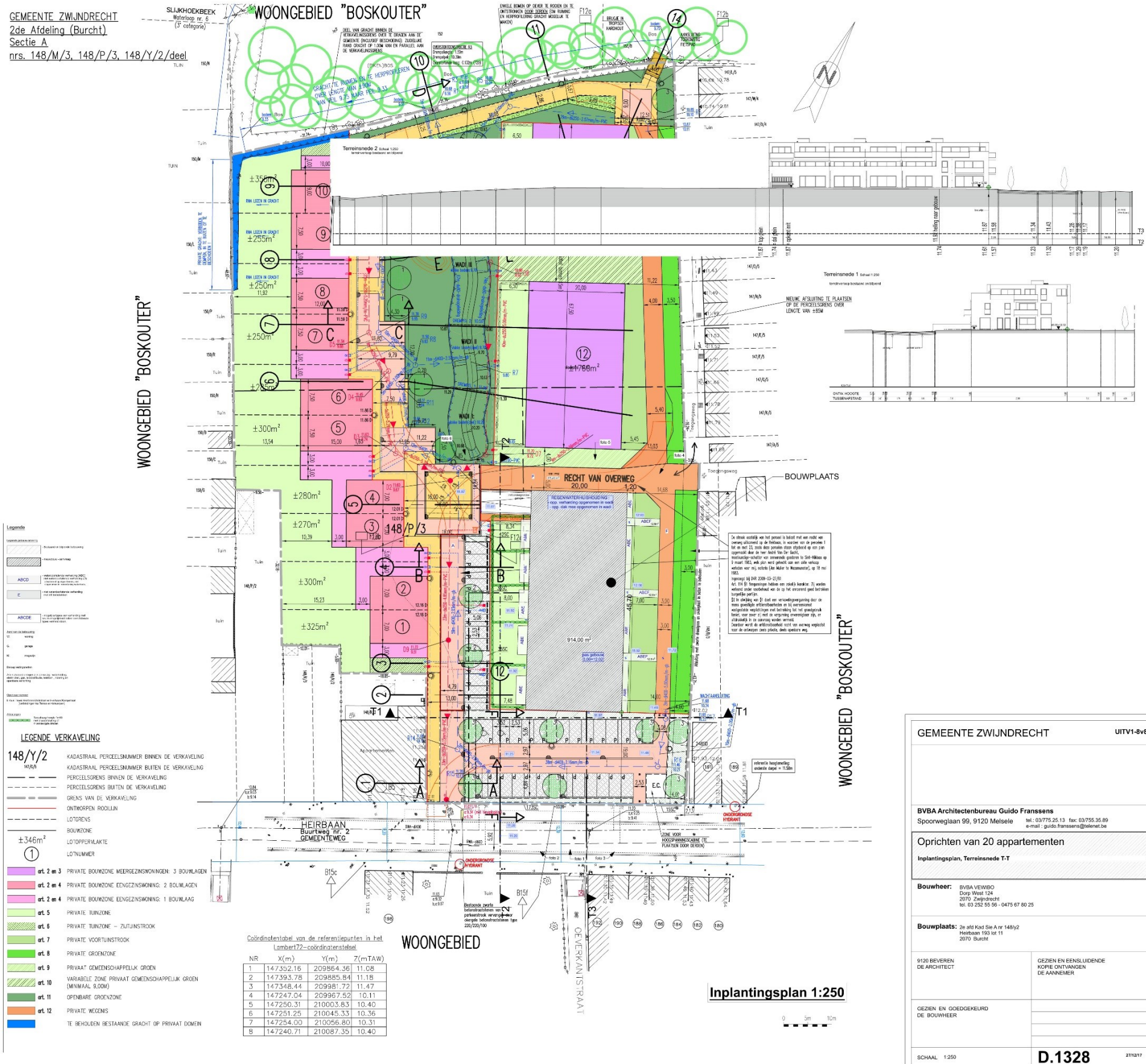
2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein wordt de bouw van een appartementsgebouw met ruimte voor 20 appartementen voorzien (Figuur 3-Figuur 4). In het noordoosten wordt een private voortuinstrook aangelegd. In het zuidwesten komt een private tuinzone. In beide zones worden waterdoorlatende of niet waterdoorlatende verhardingen voorzien. De tuinzone wordt afgebakend en onderverdeeld door een 1,5 m hoge taxushaag met draadafsluiting of vier verstevigde draden. In het noordwesten komt een inrit naar een ondergrondse garage.

Het nieuwe gebouw wordt dus onderkelderd (Figuur 5). Naast parkeerplaatsen worden er in de kelder nutslokken, trappenhuizen, fietsenstallingen, bergingsruimtes en trappenhuizen gepland. De kelder komt 3,40 m dieper te liggen dan het huidige maaiveldniveau. Ter hoogte van de liftput loopt dit zelfs op tot 4,70 m onder het huidige maaiveldniveau. De fundering bestaat uit een betonconstructie van gewapend beton.

De afvoer van regenwater verloopt via drie regenwaterputten (60 m²), twee van 15000 l en een van 17000 l. Deze worden ten noordoosten van het geplande gebouw, ter hoogte van de voortuinstrook, gesitueerd. Voor de plaatsing van de putten kan uitgegaan worden van een verstoringdiepte die vergelijkbaar is aan die van de kelderverdieping. Een overschot aan regenwater wordt afgevoerd naar een infiltratievoorziening, via een aangelegde verkavelingsriolering. De realisatie van het afvoersysteem voor regenwater betekent een verstoring van circa 60 cm. Langs de zuidwestelijke zijde van het gebouw worden twee septische putten van 5000 liter voorzien, die aangesloten worden op de openbare riolering.

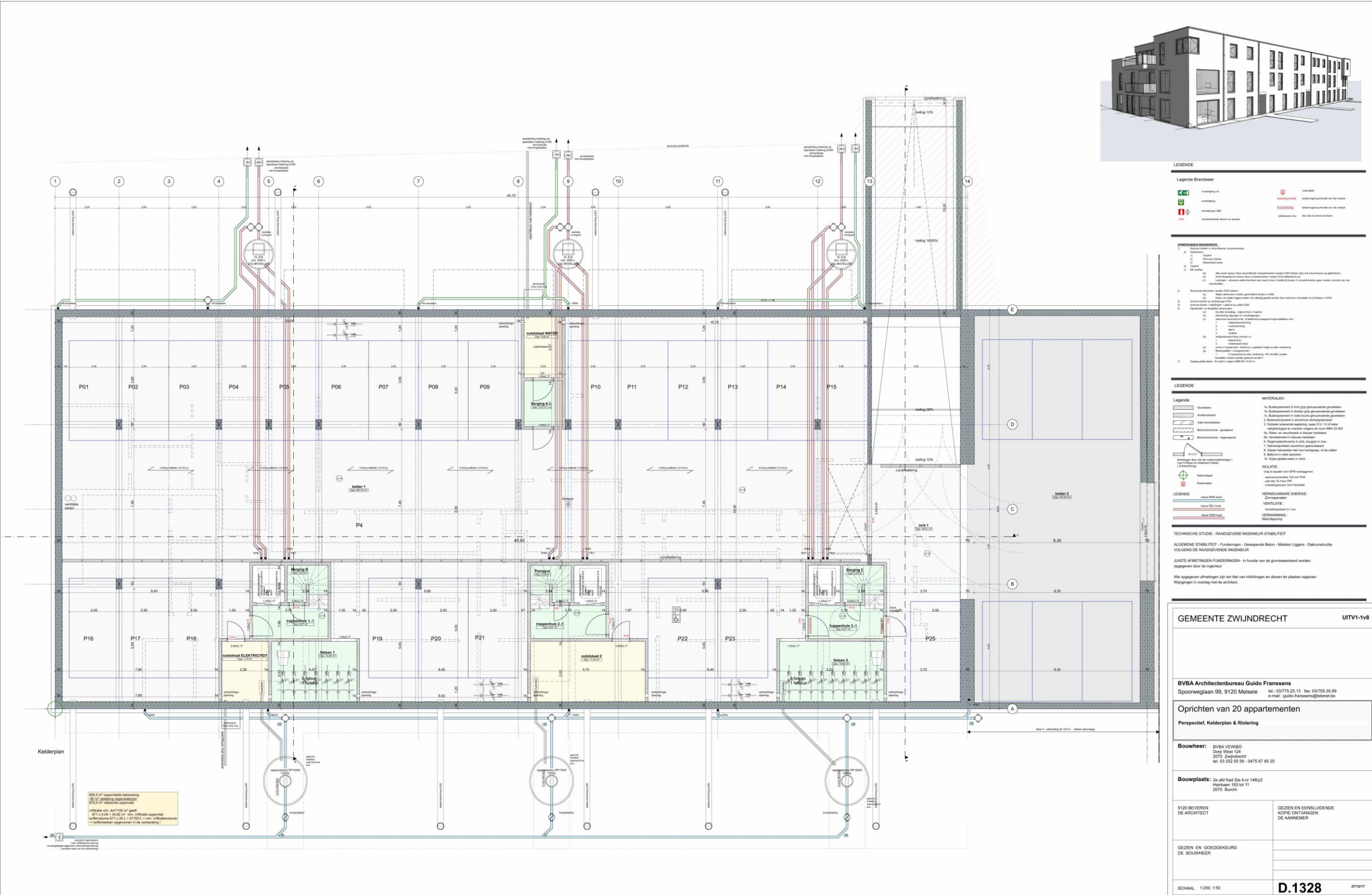
GEMEENTE ZWIJNDRECHT
2de Afdeling (Burcht)
Sectie A
nrs. 148/M/3, 148/P/3, 148/Y/2/deel

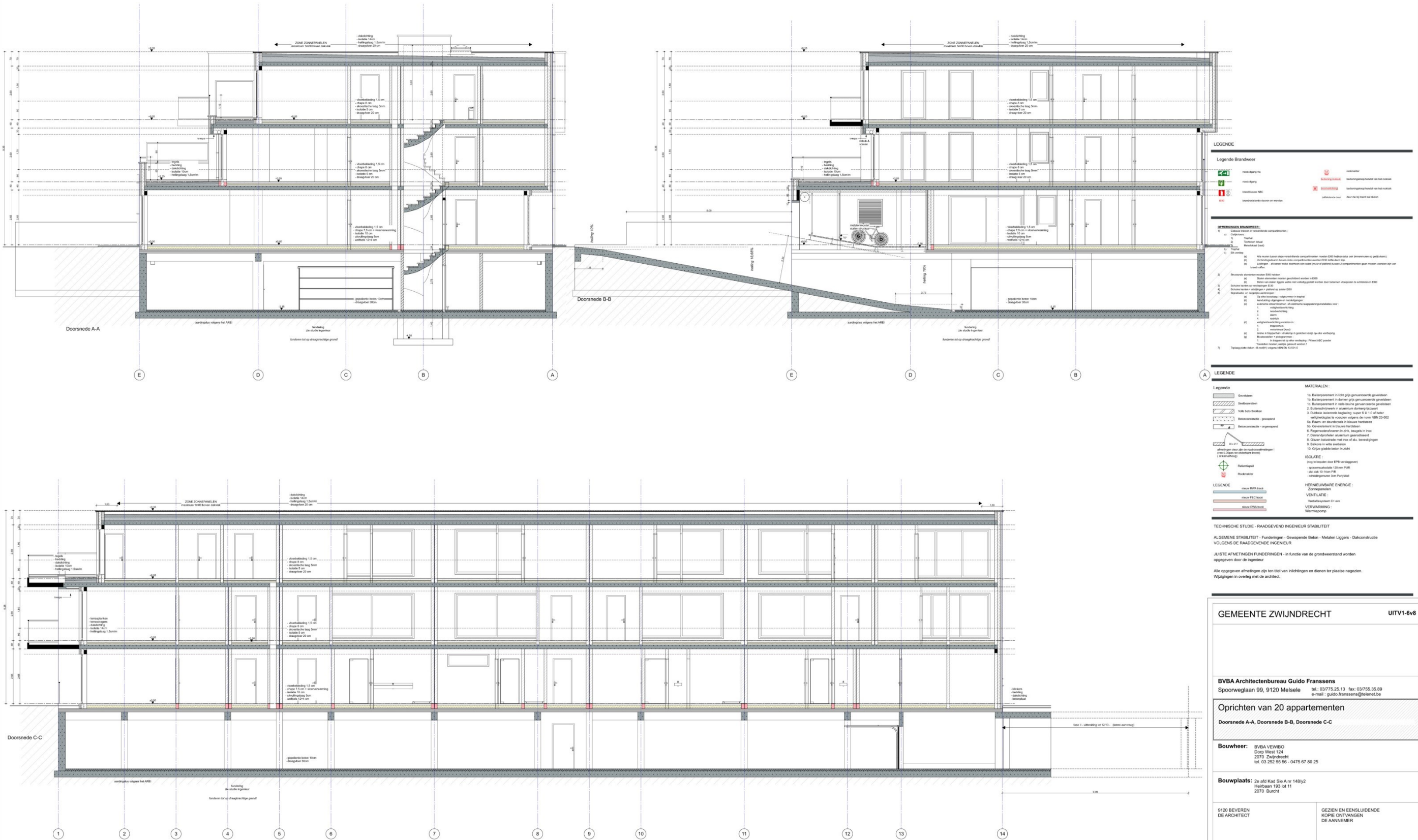
Figuur 3: Inplantingsplan (Architectenbureau Guido Franssens)

Figuur 4: Plan gelijkvloers (Architectenbureau Guido Franssens)

Figuur 5: Perspectief, kelderplan & riolering (Architectenbureau Guido Franssens)

Figuur 6: Doorsnedetekeningen (Architectenbureau Guido Franssens)

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

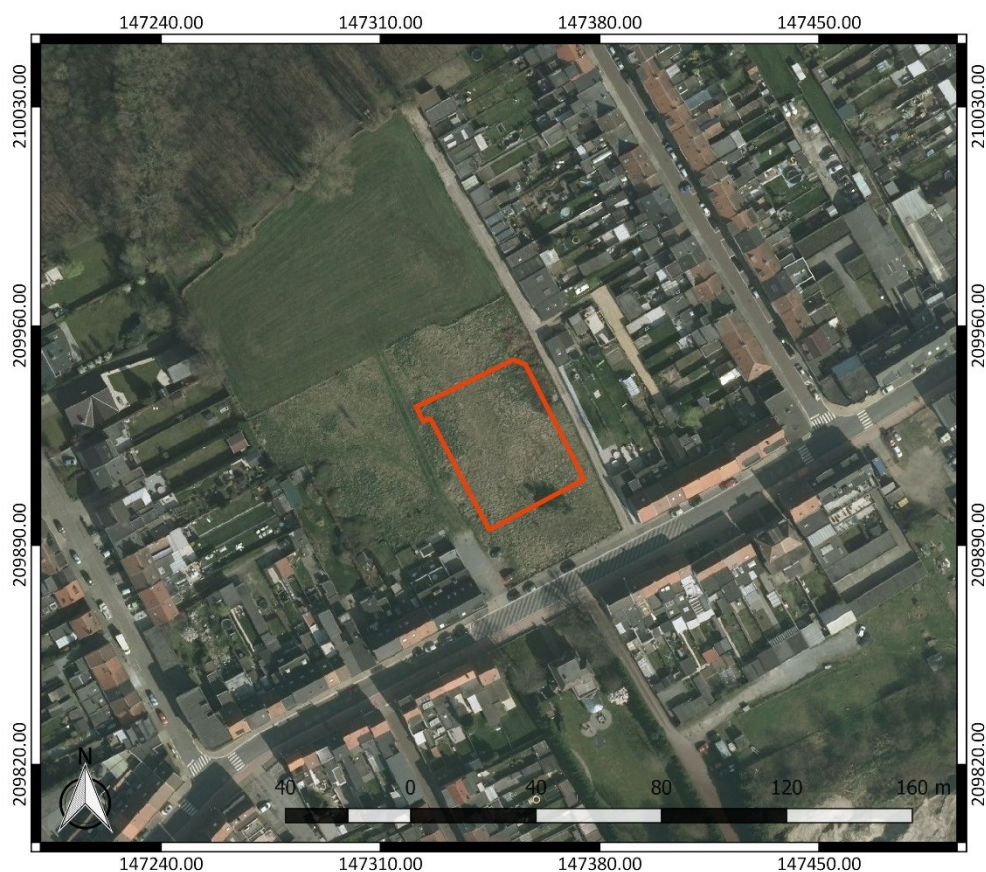
Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) worden drie momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

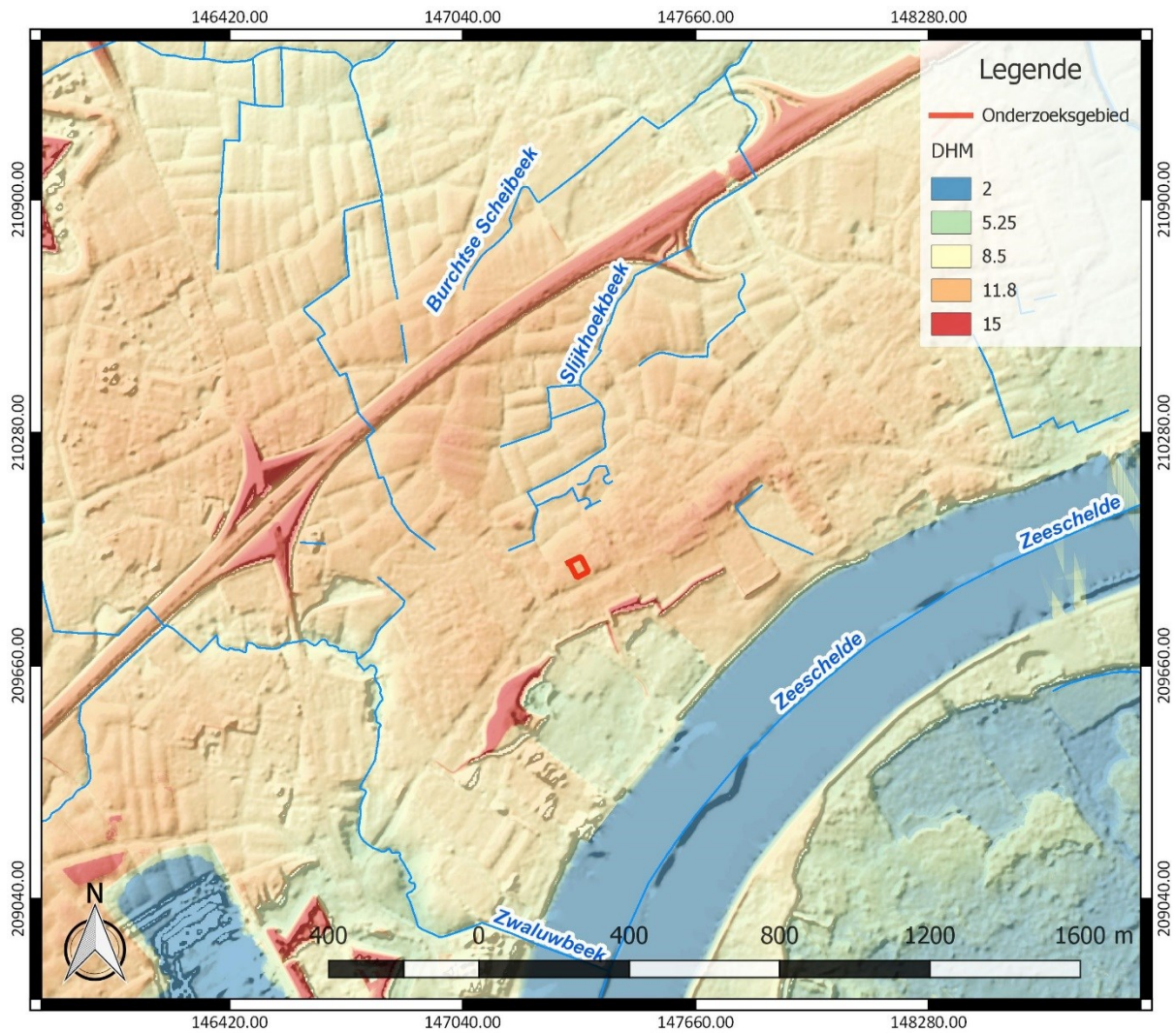
Het onderzoeksgebied is gelegen ten zuidwesten van het centrum van Burcht, tussen de Gazetstraat in het noordoosten, de Heirbaan in het zuidoosten en de Boskouter in het zuidwesten (Figuur 7). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden. Hydrografisch behoort het tot het Beneden-Scheldebekken. De belangrijkste waterloop in de omgeving is de Zeeschelde, die zich ten zuidoosten van het onderzoeksgebied situeert. Ten noorden stromen de Slijkhoekbeek en de Burchtse Scheibeek en ten oosten en ten noordwesten bevinden zich naamloze waterlopen. De Zwaluwbeek bevindt zich ten zuidwesten van het terrein (Figuur 9).

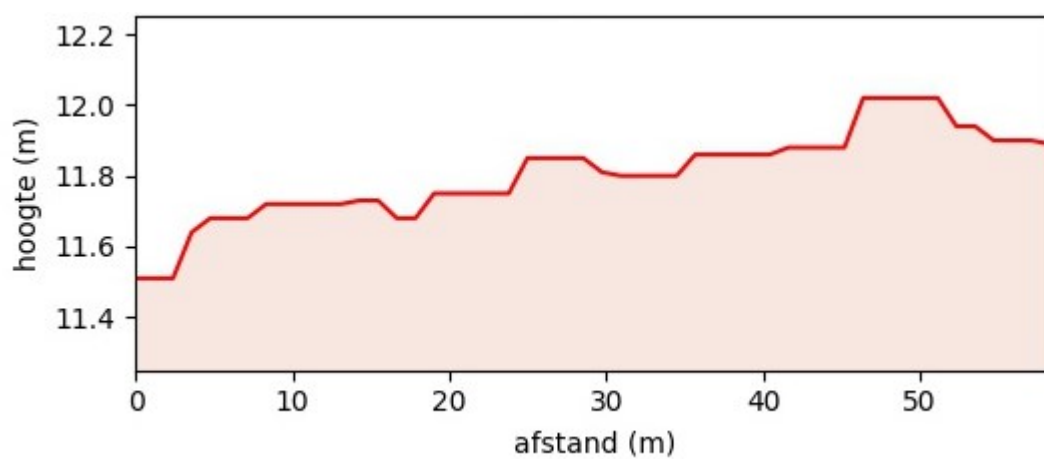
Figuur 7: Luchtfoto van 2017 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 8: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

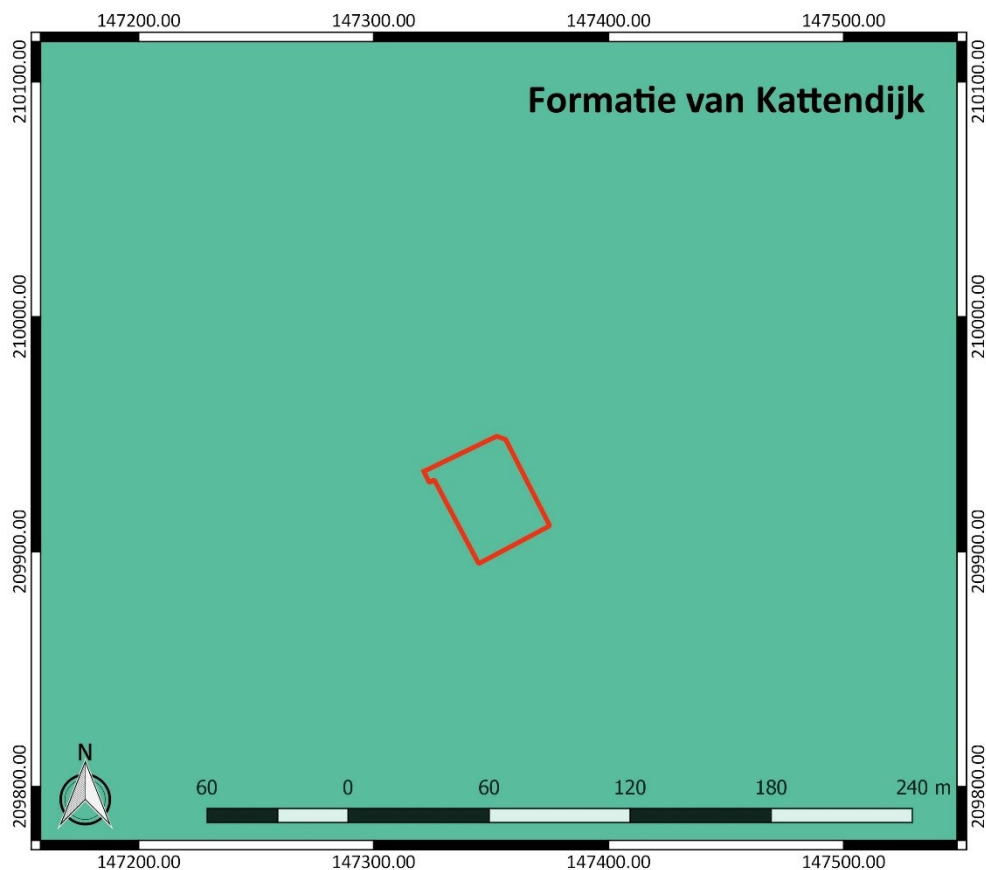

Figuur 9: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 10: Hoogteverloop van zuidoost naar noordwest over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch wordt de omgeving gedomineerd door de topografisch hooggelegen Wase Cuesta, die hoogtes bereikt tot 30 m TAW. De cuesta heeft een steil zuidelijk cuestafront en helt zwak af in noordelijke en noordoostelijke richting. In het noorden gaat de cuesta over in de Scheldepolders. In Burcht komen er stuifzandformaties voor, die ontstaan zijn door de wind die het aanwezige dekzand tijdens droge fases herwerkt heeft. Deze stuifzandformaties zorgden voor het ontstaan van een microreliëf op de noordelijke, zwakhellende flank van de cuesta. Ter hoogte van de kleine stuifzandruggen zijn soms gesloten depressies ontstaan. Ten noorden van de Wase Cuesta strekt de Vlaamse Vallei zich uit tot Antwerpen, aan de linkeroeverbocht van de Schelde, ten oosten van Zwijndrecht en Burcht.³ Het onderzoeksgebied bevindt zich op de noordoostelijke flank van de Wase Cuesta (Figuur 8). Het terrein kent een hoogte van 11,5 tot 12,0 m TAW (Figuur 10).

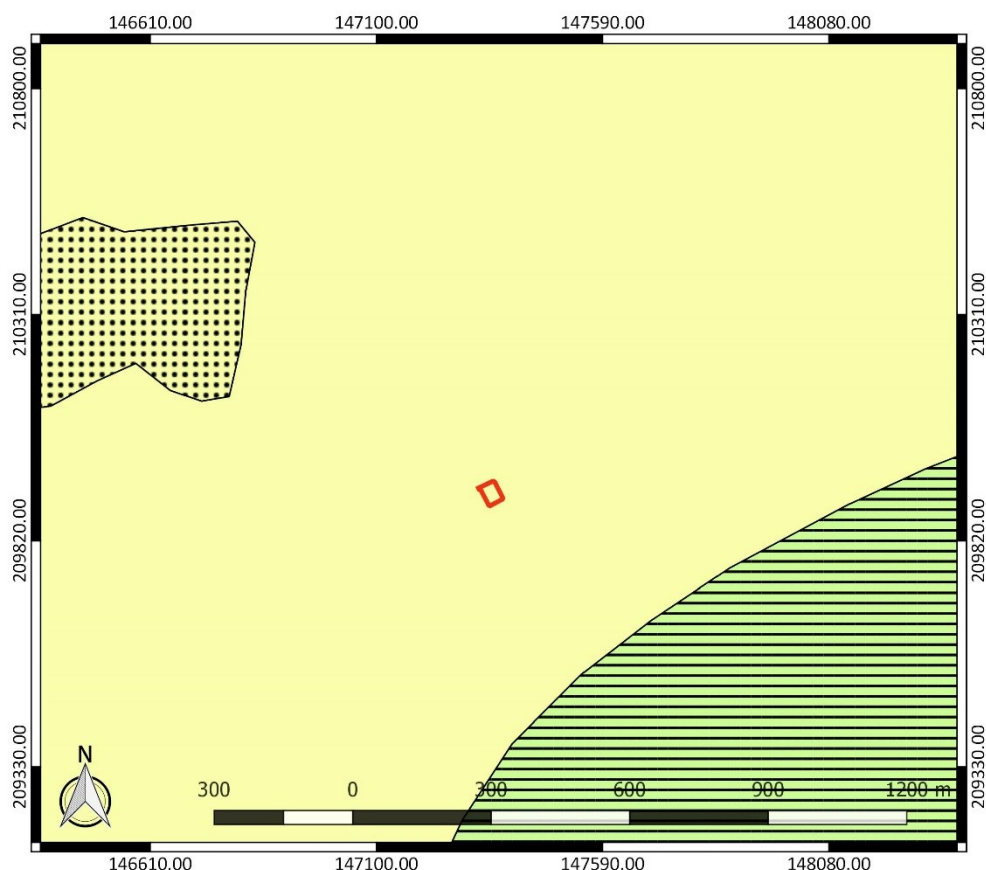

Figuur 11: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

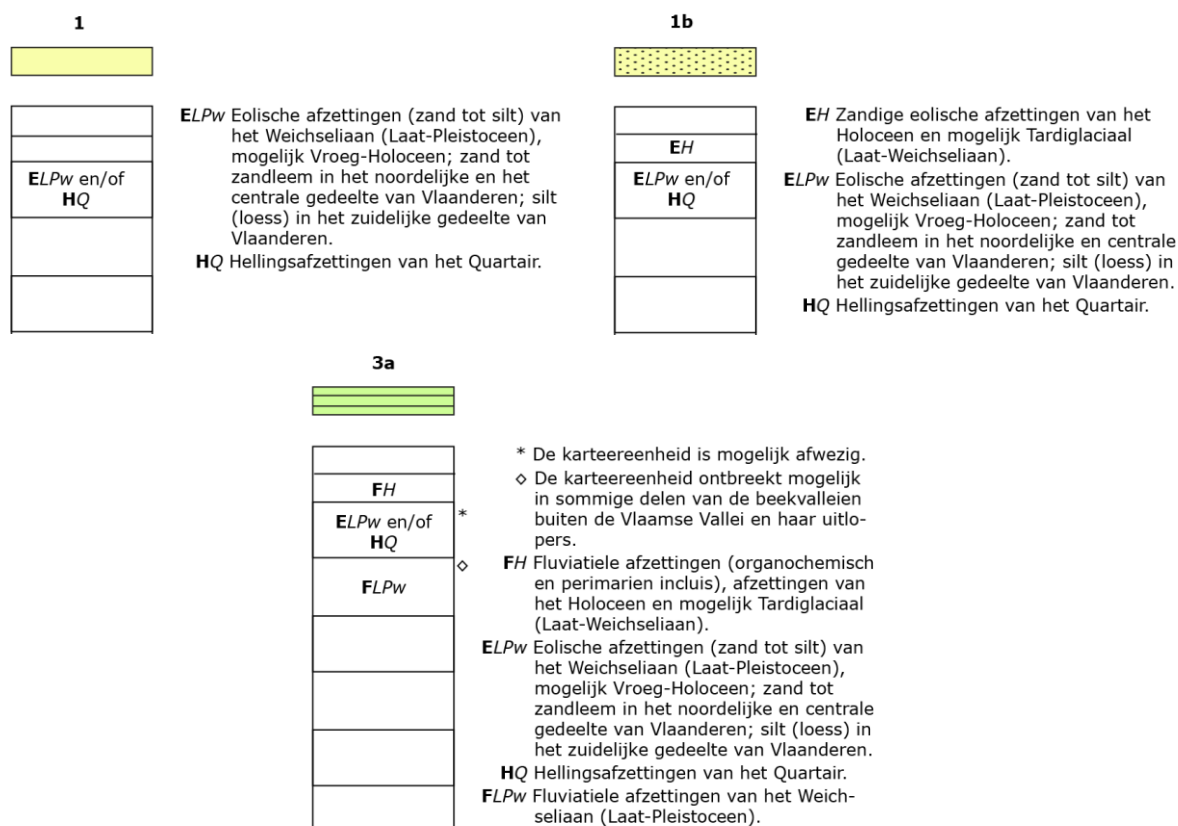
De tertiaire ondergrond (Figuur 11) van het onderzoeksgebied bestaat uit de Formatie van Kattendijk. Deze wordt gekenmerkt door groengrijs tot grijs fijn zand, dat glauconiethoudend en plaatselijk kleihoudend is.⁴

³ Adams *et al.* 2002, 7-8

⁴ www.geopunt.be/kaart

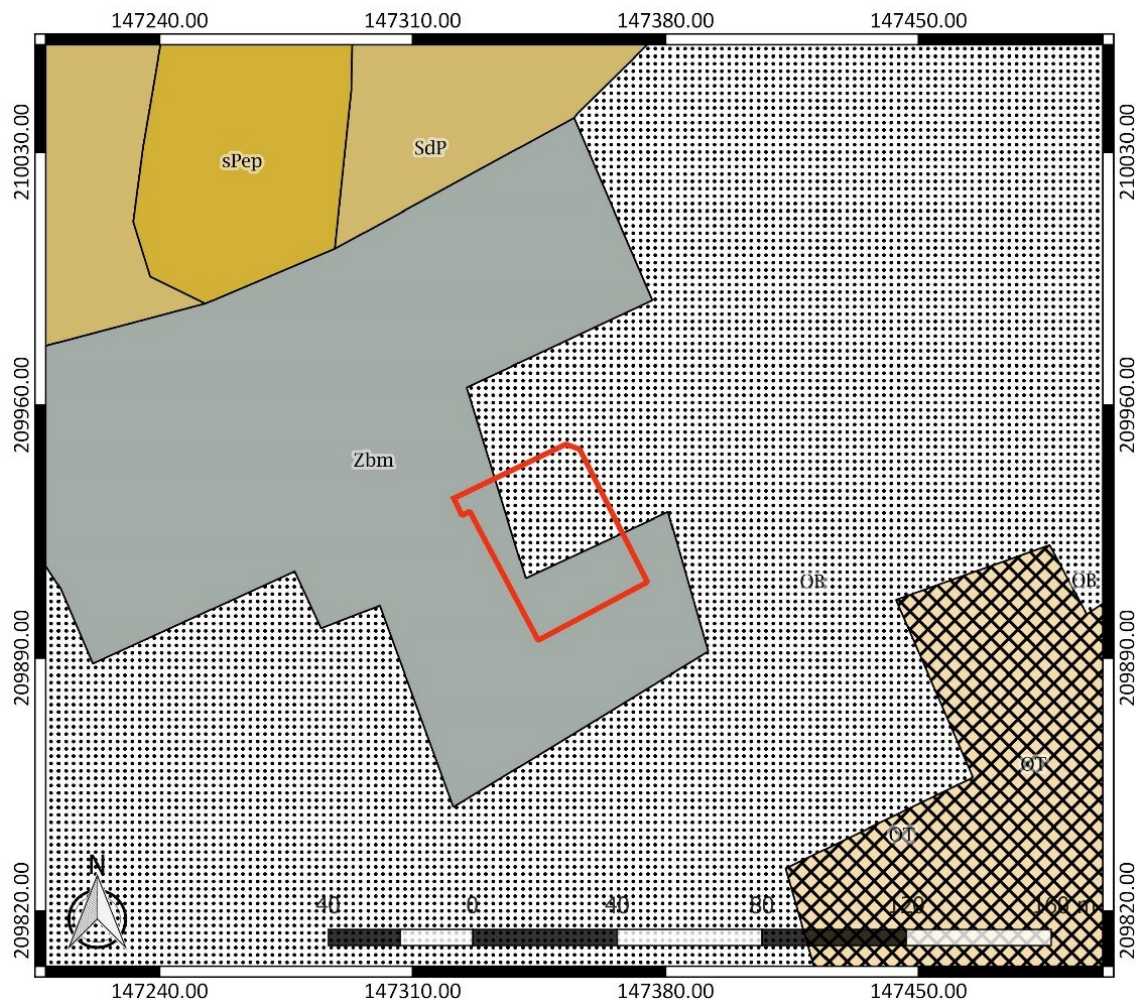
Figuur 12: Quartairegeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 13: Legende bij de quartairegeologische kaart (www.geopunt.be)

De quartairgeologische kaart (Figuur 12) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Ten zuidoosten van het onderzoeksgebied, ter hoogte van de Schelde en de Scheldevallei, bevinden zich ook oudere fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en jongere fluviatiele afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan). Deze worden op de kaart met groene, horizontale arceringen aangeduid. Ten noordwesten komen jongere zandige eolische afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan) voor. Deze worden gestippeld weergegeven.⁵

De bodemkaart (Figuur 14) situeert het noorden en het centrale gedeelte van het onderzoeksgebied in een bebouwde zone (OB). Verder toont ze dat in het zuiden en het westen een droge zandbodem met een dikke antropogene humus A horizont (Zbm) te verwachten is. Ten zuidoosten van het onderzoeksgebied treffen we sterk vergraven gronden (OT) aan. Ten noordwesten is er een matig natte lemig zandbodem zonder profiel of met onbepaald profiel (SdP) en een natte licht zandleembodem zonder profiel, met zand op geringe diepte van minder dan 75 cm (sPep) te verwachten.

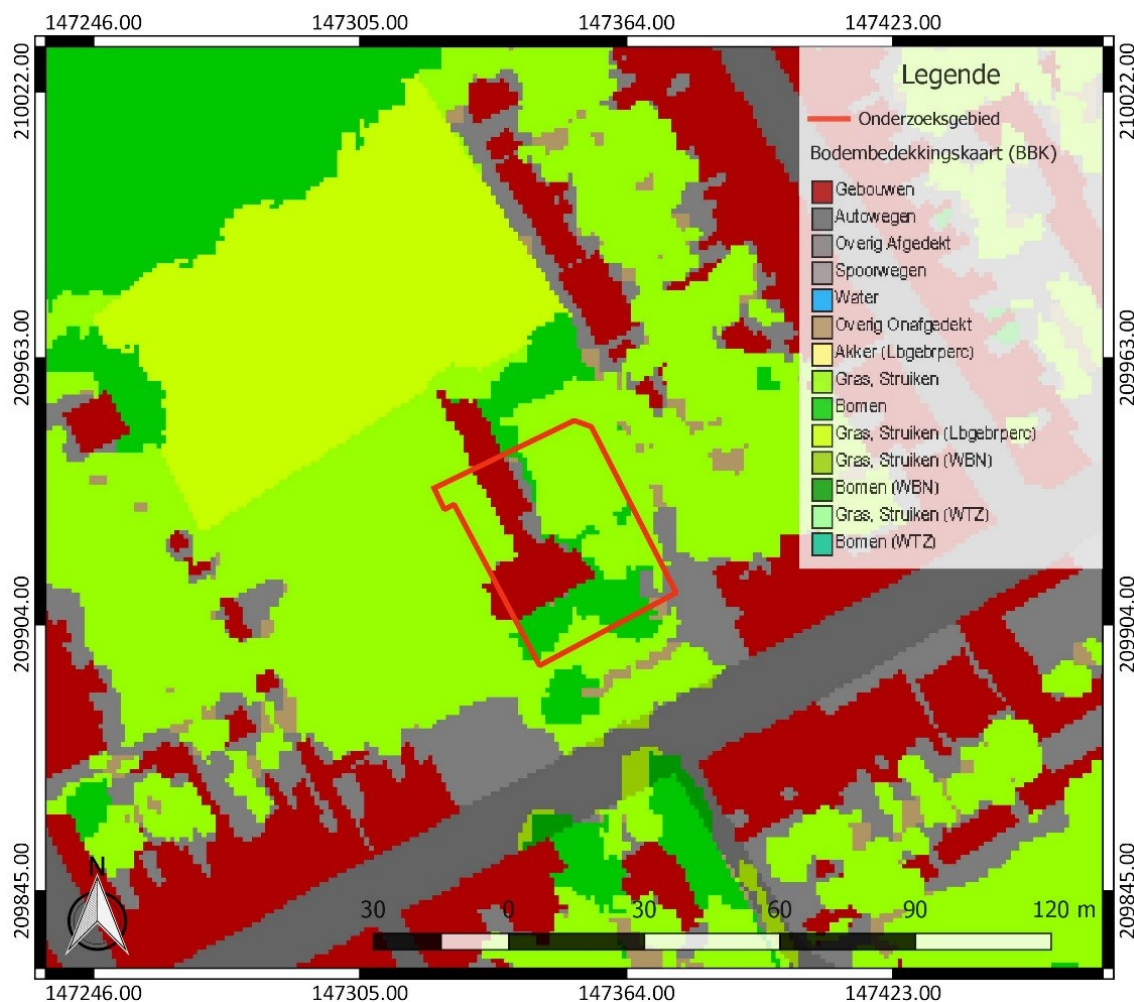

Figuur 14: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

⁵ www.geopunt.be/kaart

De aanwezigheid van een dikke antropogene humus A horizont wijst mogelijk op een goed bewaard bodemarchief. De antropogene horizont is mogelijk een plaggenbodem, het restant van een systeem van bemesting waarbij mest uit de potstal vermengd met plaggen op de akkers werd gebracht. Plaggenbodems kunnen relatief dik zijn en bijgevolg een conserverende werking hebben voor het onderliggende bodemarchief, dat bij ondiepe ingrepen en landbouwvoering niet meer geraakt wordt.⁶ Proefsleuvenonderzoek ten noorden van het onderzoeksgebied (zie hoofdstuk 2.4.3) geeft inderdaad de aanwezigheid van een plaggendeek aan. Plaatselijk bleek ook nog een begraven bodem aanwezig.⁷

In het onderzoeksgebied zijn op de bodemgebruikskaart gebouwen en verhardingen te bemerken. Voor het overige wordt het onderzoeksgebied volgens de kaart ingenomen door gras, struiken en bomen (Figuur 15). Dit beeld wijkt af van het beeld dat we zien op een recente luchtfoto, waarop geen gebouwen of verhardingen waar te nemen zijn (Figuur 7). Het is een indicatie dat het terrein in het verleden bebouwd geweest is. Dit wordt verder onderzocht in hoofdstuk 2.4.2.

Figuur 15: Bodemgebruikskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

⁶ Bastiaens 1994, 83-86; van Doesburg *et al.* 2007, 150

⁷ Coremans 2017, 13-14

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

Een eerste vermelding van een nederzetting op de plek van het latere Burcht dateert reeds uit de 7de eeuw. Omstreeks 910 zou de eerste kerk gebouwd zijn. De heerlijkheid Burcht was één van de zes apanagedorpen van het Land van Waas en werd samen met de heerlijkheid van Zwijndrecht in leen gehouden van de graaf van Vlaanderen. Tot 1667 vormden Burcht en Zwijndrecht een geheel en waren ze in handen van dezelfde heer. In 1667 verdeelde ridder Jacomo Carena zijn eigendommen en werd Burcht aan Ignatius Carena toegekend. Later was de heerlijkheid in het bezit van de familie Colen. Daarna ging Burcht via erfenis naar de familie de Neuf. Tot aan het einde van het Ancien Régime bleef de heerlijkheid in handen van deze familie.⁸

Burcht leed doorheen de geschiedenis onder verschillende oorlogen en militaire verrichtingen. In 1305 zorgden de troepen van Willem van Avesnes, graaf van Holland, voor onrust. In 1452 werd Burcht getroffen door de oorlogen van de Bourgondische hertogen. Tijdens de middeleeuwen was Burcht ook meermaals in conflict met de stad Antwerpen in verband met de veerdienst. In de 15de eeuw waren de veerrechten verdeeld tussen de heren van Burcht en de stad. Tijdens de godsdiensttroebelen werd het dorp veroverd door de geuzen. In 1583 werd Burcht veroverd door de Spanjaarden. Bij het beleg van Antwerpen werd Burcht als strategisch punt versterkt door de hertog van Parma. Ook de Schelde had een grote impact op het dorp. Er vonden meermaals overstromingen plaats. De kaai werd aanvankelijk gevormd door houten palen en planken. Na een dijkbreuk in 1925 werd in 1929-1930 een betonnen, 6,5 m hoge muur opgetrokken, die in 1949 nog eens met 1 m verhoogd werd.⁹

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is te zien dat het onderzoeksgebied in gebruik is als akkerland (Figuur 16). Het terrein bevindt zich reeds langs de Heirbaan. De omgeving is onbebouwd. De historische dorpskern van Burcht situeert zich al op enige afstand ten noordoosten van het onderzoeksgebied (Figuur 17). Op de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) is het onderzoeksgebied nog onbebouwd. Vermoedelijk was het terrein op dat moment nog steeds in gebruik als akkerland (Figuur 18-Figuur 19).

⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Burcht* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120717> (geraadpleegd op 17 april 2018)

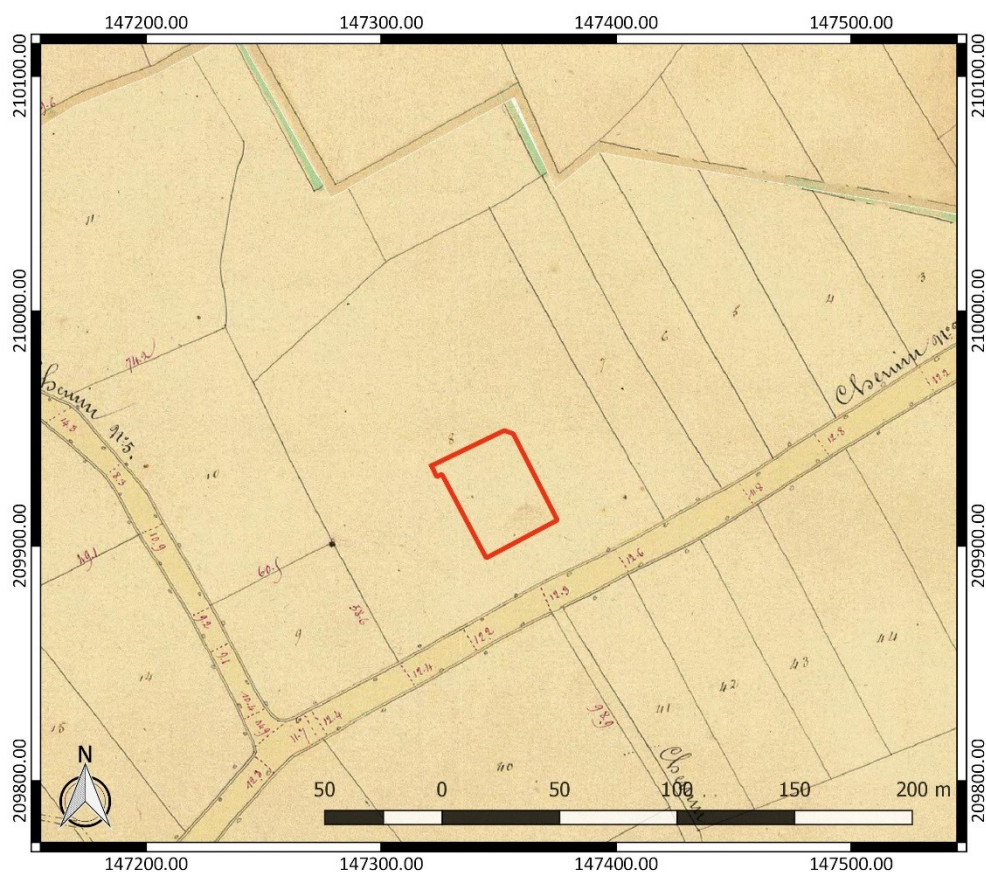
⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Burcht* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120717> (geraadpleegd op 17 april 2018)

Figuur 16: Detail Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

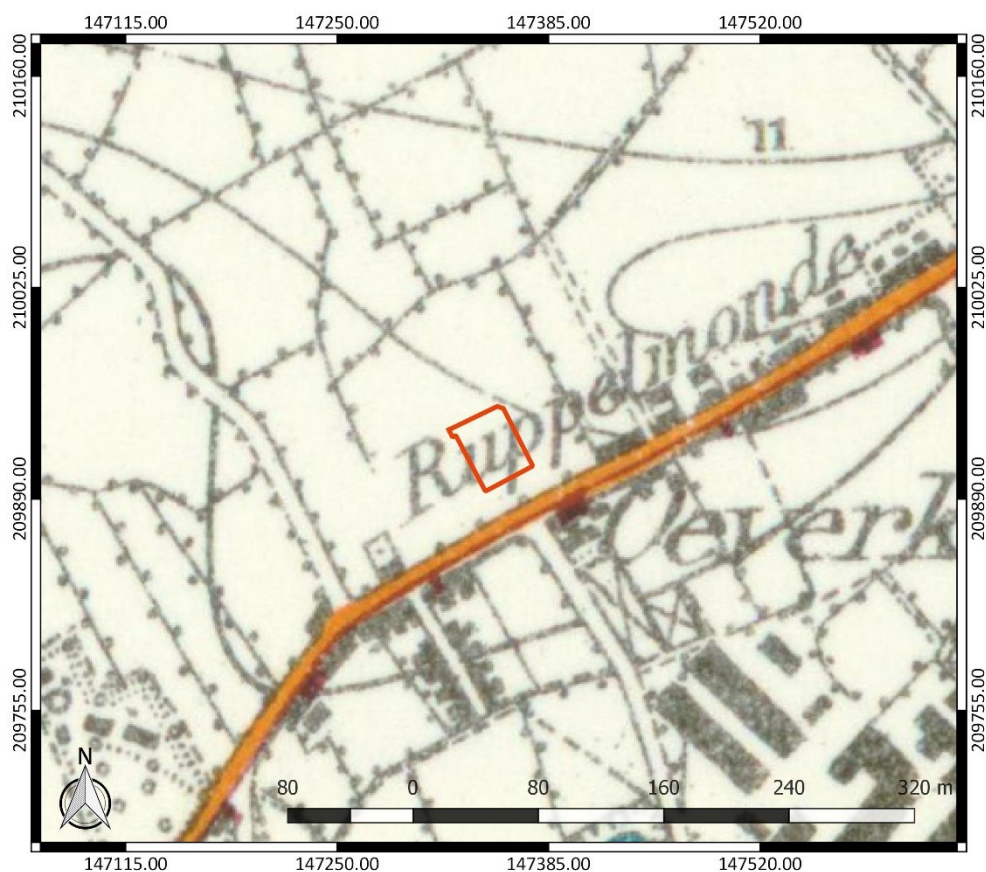
Figuur 17: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

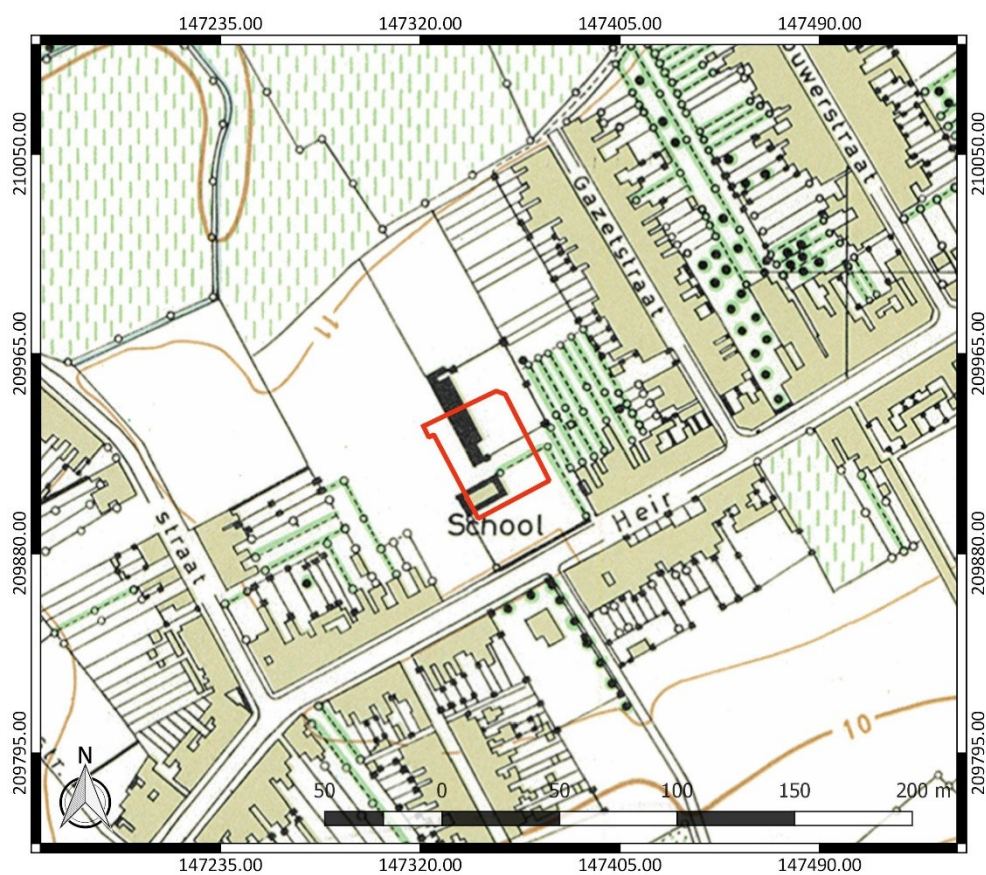
Figuur 18: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 19: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

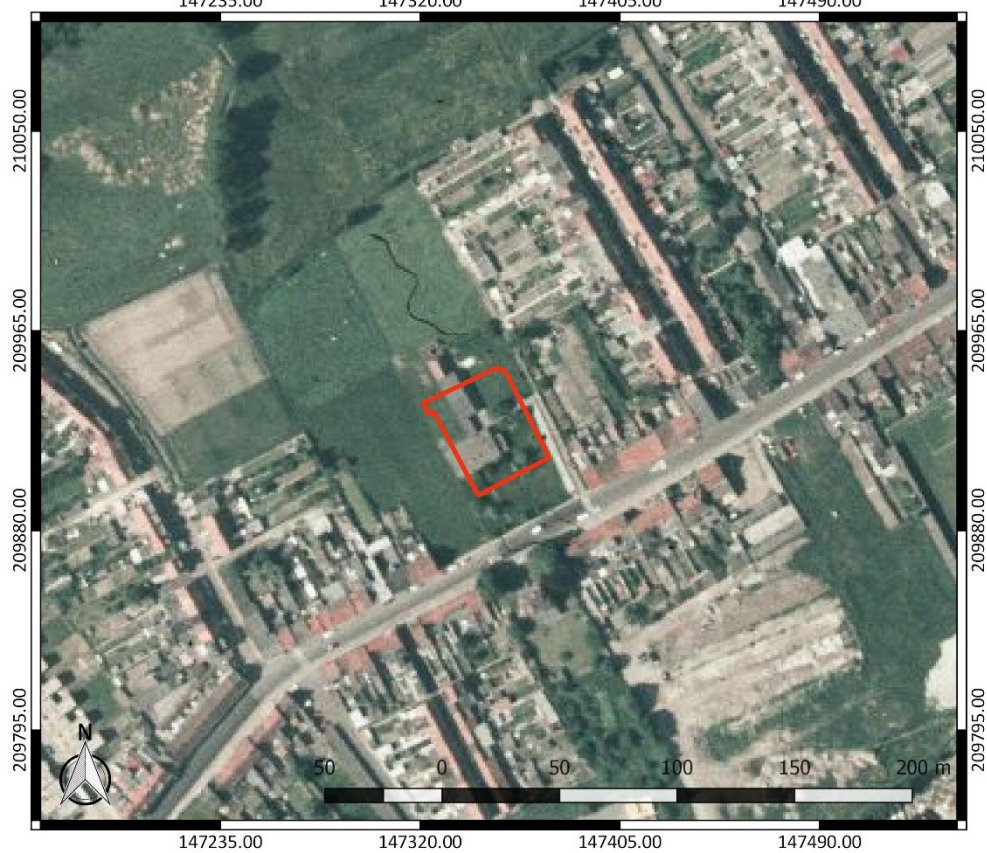
Figuur 20: Topografische kaart uit 1902- 1948 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 21: Topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 22: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

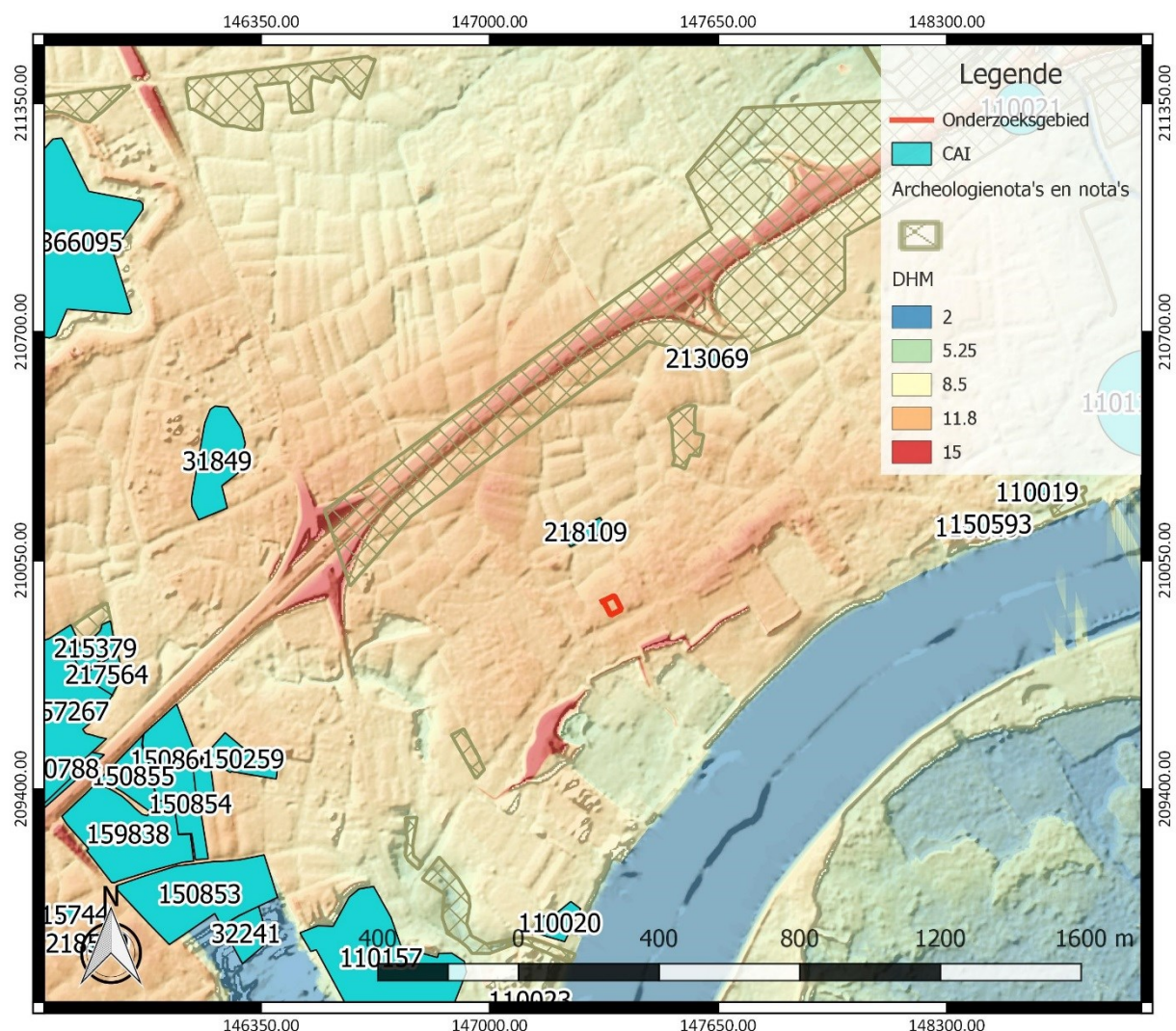

Figuur 23: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Een topografische kaart uit 1902-1948 (Figuur 20) situeert het onderzoeksgebied nog steeds in landelijk gebied. Langs de Heirbaan is er wel bebouwing verschenen. Een topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw (1950-1970) toont voor het eerst bebouwing binnen het onderzoeksgebied. Het betreft een school (Figuur 21). Ook in de omgeving van het onderzoeksgebied is de bebouwing enorm uitgebreid. Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 22) toont eveneens bebouwing binnen het onderzoeksgebied. Op een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 23) is de situatie ongewijzigd. Een recente luchtfoto (Figuur 7) toont dat de bebouwing die binnen het onderzoeksgebied aanwezig was, inmiddels afgebroken is.

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 24). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

Figuur 24: Overzichtkaart Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerendergoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

Ten noorden van het onderzoeksgebied, ter hoogte van het Dulpoezenpad en de Gazetstraat (CAI ID 218109) werd door All-Archeo een proefsleuvenonderzoek gevoerd. Hierbij werden sporen van een zespostenspieker gevonden, met een mogelijke datering tussen de metaaltijden en de middeleeuwen. Elders op het terrein werd een paalspoor met één fragment aardewerk aangetroffen.

Verder werden verschillende archeologische sporen vastgesteld waaronder paalsporen, kuilen, (parceels)greppels, ploegsporen en sporen van beddenbouw. Deze sporen wijzen op landbouwactiviteiten en worden tussen de late middeleeuwen en de nieuwste tijd gedateerd.¹⁰

In de ruimere omgeving zijn er resten aangetroffen die teruggaan tot in de steentijd. In de Kasteleinsstraat (CAI ID 159838) werd bij een proefsleuvenonderzoek lithisch materiaal uit deze periode gevonden. Daarnaast werden hier twee Romeinse gebouwplattegronden, vermoedelijk in beide gevallen met potstal, vastgesteld. Een spijker van onbepaalde datering is misschien ook in de Romeinse tijd te situeren. Na opgave van de potstallen werden de depressies hergebruikt als poel. Verder zijn op het terrein nog enkele resten van middeleeuwse landindeling vastgesteld. Eén greppel met aardewerk kon specifiek in de volle middeleeuwen geplaatst worden. Uit de late middeleeuwen werd een groot rechthoekig spoor gevonden en werden grachten met aardewerk ontdekt. Ook werd er hier nog een holle weg van onbepaalde datering aangetroffen. Bij een proefsleuvenonderzoek in de Schaarbeekstraat (CAI ID 215379) werd tevens steentijdmateriaal ontdekt, naast enkele kuilen van onbepaalde datering, sporen van (wellicht recente) krengbegroting en een gracht uit de nieuwe tijd.¹¹

In de omgeving kwamen ook resten uit de metaaltijden aan het licht. Ter hoogte van de Hogen Akkerhoek (CAI ID 150259) werd een grafheuvel uit de vroege bronstijd (2000/1800-1050 v. Chr.) waargenomen. De grafheuvel bestaat uit een dubbele circulaire structuur. In de binnengracht werd aardewerk gevonden. Langs de zuidwestelijke begrenzing van de buitengracht bevonden zich drie kuiltjes met een houtskoolrijke vulling. Mogelijk gaat het om een palenkrans. Centraal binnen de twee cirkels werd een rechthoekige kuil aangesneden, die waarschijnlijk later toegevoegd werd. Verder werden hier enkele greppelstructuren en een complex van kleine spiekers gevonden, met een algemene datering in de metaaltijden. Deze locatie leverde tevens sporen van bewoning tijdens de ijzertijd op. Er werden een of meerdere woonerven onderscheiden binnen twee perceelsgreppels. Ook werd er een woonhuis met een drieschepige indeling, wandgreppels en een rij externe palen die dienden om de uiteinden van het dak te schragen, gevonden. Verder werden een aantal bijgebouwen herkend. Vergelijkbare gebouwplattegronden worden in de vroege ijzertijd gedateerd. Uit de Romeinse tijd kwamen twee brandrestengraven, paalsporen (mogelijk van een gebouw) en een brede gracht aan het licht. Deze resten worden in de 2de eeuw gedateerd.¹²

In de Visserstraat (CAI ID 213069) werd een fragment van een bronzen kokerbijltje uit de bronstijd gedetecteerd. Op locatie CAI 150854 werd dan weer een gedempte gracht uit de metaaltijden blootgelegd. Een laatste locatie waar resten uit de metaaltijden zijn aangetroffen is CAI ID 150866 (ten westen van CAI ID 150259). Hier werden enkele greppeltjes en geultjes uit de ijzertijd opgemerkt. Er waren ook resten van onbepaalde datering aanwezig, zoals een vierpostenspijker en enkele paalkuiltjes waarin twee lange zijwanden herkend werden. Ook werden er resten uit de Romeinse tijd gevonden. Het gaat om een gebouw met diepe nokstaanders en ondiep ingegraven wandpaaltjes. Het gebouw werd begrensd door een greppel. De Romeinse resten worden in de 1ste eeuw n. Chr. gedateerd. Verder werd er ook een middeleeuwse gebouwplattegrond van een rechthoekig, éénschepig gebouwtje herkend en werd een bootvormige en eenschepige boerenwoning aangetroffen, die wellicht uit de 12de eeuw dateert. Deze woning werd verlaten en opgevolgd door een nieuwe bootvormige woning. Het erf kreeg vervolgens een iets complexere

¹⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 218109, Zwijndrecht plangebied Hondenzone (geraadpleegd op 17 april 2018); Coremans 2017: 30

¹¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 159838, Kasteleinsstraat I (geraadpleegd op 17 april 2018); Bruggeman/Cleda/Reyns 2015, 65; Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 215379, Schaarbeekstraat (geraadpleegd op 17 april 2018)

¹² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 150259, Hogen Akkerhoek (geraadpleegd op 17 april 2018)

structuur, met de aanwezigheid van enkele bijgebouwtjes. De bewoning op dit terrein verdween ten laatste in de 13de eeuw.¹³

Verder werden in de ruime omgeving resten uit de Romeinse periode gevonden ter hoogte van CAI ID 150855. Het gaat om de plattegrond van een woonstalhuis, dat begrensd werd door greppels. Daarnaast werd er nog een ondiepe ovale kuil en aardewerk gevonden, dat deze resten in de late 1ste eeuw n. Chr. plaatst. Tevens werden er een groot aantal kleine paalkuilen in drie parallelle rijen gevonden. Iets verderop werd een gelijkaardige palencluster vastgesteld. De functie en datering is onduidelijk. Ook twee vier-postenspiekers zijn van onbekende datering.¹⁴

Resten uit de middeleeuwen kwamen eveneens aan het licht in de omgeving. In de dorpskern van Burcht bevindt zich een kerk uit de late middeleeuwen. De Sint-Martinuskerk (CAI ID 110018 [ten westen van CAI ID 150593]) zou volgens de overlevering reeds in 910 gesticht zijn. In de 15de eeuw werd een gotisch koor gebouwd, dat in de 16de eeuw hersteld werd. In 1854 werd een schip met westtoren opgetrokken. De kerk werd volledig herbouwd tussen 1899 en 1904. Het plein waarop de kerk gelegen is, werd aangelegd na de afbraak van de herberg "Den Engel" in 1930.¹⁵

Ter hoogte van de Schaarbeekstraat in Melsele (CAI ID 31849), op de grens met Zwijndrecht, werd bij een opgraving een bolle akker uit de late middeleeuwen vastgesteld. Deze werd ten vroegste in de 15de eeuw aangelegd. Onder de bolle akker werden drie gebouwplattegronden en een perceelstructuur uit de late middeleeuwen gevonden. In de eerste (bootvormige) plattegrond werd een woonstalhuis uit de 11de-12de eeuw herkend. De tweede plattegrond behoorde tot een bijgebouw (waarschijnlijk een schuur). De derde gebouwplattegrond is waarschijnlijk ook van een bootvormig woonstalhuis afkomstig. Tot slot werd hier nog een onbeschoeide waterput uit de late middeleeuwen gevonden. Ook op locatie CAI ID 150853 werden bolle akkers aangelegd. Verschillende aangetroffen greppels dateren van voor de aanleg van bolle akkers. Daarnaast werd hier een gracht uit de nieuwe tijd aangetroffen.¹⁶

Ook de pastorie van de Sint-Martinusparochie dateert uit de nieuwe tijd. Tot het midden van de 17de eeuw bevond de pastorie zich ter hoogte van CAI ID 150593. In 1908 werd hier de Broederschool opgericht. Na afbraak van de oude pastorie werd in 1659 een nieuwe gebouwd op locatie CAI ID 110019. Het bewaarde gebouw dateert van het einde van de 18de eeuw.¹⁷

Tenslotte zijn er resten uit de nieuwste tijd aangetroffen op locatie CAI ID 217564. Bij een proefsleuvenonderzoek werd hier onder meer een greppel gevonden die vermoedelijk redelijk recent

¹³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 213069, Visserstraat (geraadpleegd op 17 april 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 150854, Hogen Akkerhoek (EDS Power Generators), (geraadpleegd op 17 april 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 150866, Hogen Akkerhoek (Miver), (geraadpleegd op 17 april 2018)

¹⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 150855, Hogen Akkerhoek (Wood Industry), (geraadpleegd op 17 april 2018)

¹⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 110018, Sint-Martinuskerk (geraadpleegd op 17 april 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Parochiekerk Sint-Martinus* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/14741> (geraadpleegd op 17 april 2018)

¹⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 31849, Schaarbeek (geraadpleegd op 17 april 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 150853, Argex (onderzoek 2010), (geraadpleegd op 17 april 2018)

¹⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 150593, Dorpsstraat I (geraadpleegd op 17 april 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Broederschool gedateerd 1908* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/14735> (geraadpleegd op 17 april 2018; Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 110019, Kaaiplein 29 (geraadpleegd op 17 april 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Pastorie van de Sint-Martinusparochie* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/14738> (geraadpleegd op 17 april 2018)

is. Verder werden er voornamelijk gedempte perceelgrachten en enkele onregelmatige verstoringen uit de nieuwste tijd ontdekt.¹⁸

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Het bureauonderzoek levert heel wat informatie aan om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. In de omgeving zijn veel gekende archeologische waarden aanwezig die hoofdzakelijk dateren uit de steentijd, de metaaltijden, de Romeinse tijd en de middeleeuwen. De aard van de aangetroffen sporen in de omgeving bestaat uit sporen van bewoning en sporen van begraving. De gunstige landschappelijke ligging van het terrein – dat hooggelegen is en zich tussen de Slijkhoekbeek en de Zeeschelde bevindt - maakt dat gelijkaardige sporen kunnen voorkomen binnen het onderzoeksgebied. Historische kaarten geven aan dat het onderzoeksgebied sinds de 18de eeuw lange tijd in gebruik geweest is als akkerland. In de 20ste eeuw werd op het terrein een school opgericht, die op heden gesloopt is. De bouw van de school maakt dat we enige aantasting van de bovenste lagen van het bodemarchief kunnen verwachten. Op basis van de bodemkaart en proefsleuvenonderzoek in de nabije omgeving is echter ook de aanwezigheid van een plaggendek op het terrein te verwachten. Dit plaggendek heeft het onderliggende bodemarchief mogelijk beschermd tegen ondiepe bodemingrepen. De verwachte aantasting van het bodemarchief lijkt de kans op een goed bewaarde steentijd artefactensite binnen het onderzoeksgebied sterk te verkleinen. Waardevolle archeologische sporen kunnen wel nog bewaard gebleven zijn op het terrein.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de bouw van meergezinswoningen en de aanleg van nutsvoorzieningen. De voorziening van een kelderverdieping op een groot deel van het terrein zal het bodemarchief verstoren tot op een diepte van minstens 3,40 m onder het maaiveld. Verder dient in acht genomen te worden dat de geplande werken compactie van de bodem zullen veroorzaken buiten de zones waar de eigenlijke werken voorzien worden. Dit doet besluiten dat binnen het volledige onderzoeksgebied het bodemarchief bedreigd is.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent, ondanks het feit dat er wel enige verstoring van het bodemarchief verwacht wordt omwille van de bouw en sloop van een school die op het terrein aanwezig geweest is. Omwille daarvan wordt de kans eerder klein ingeschat dat op het terrein nog een goed bewaarde steentijd artefactensite aanwezig is. Van waardevolle archeologische sporen wordt op basis van de resultaten van het bureauonderzoek wel verwacht dat ze nog aanwezig kunnen zijn op het terrein, zeker gezien de bodemkaart en een proefsleuvenonderzoek dat in de buurt uitgevoerd werd, aangeven dat op het terrein een

¹⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 217564, Schaarbeekstraat (geraadpleegd op 17 april 2018)

plaggenbodem te verwachten is. Een plaggenbodem kan het onderliggende bodemarchief in zekere mate beschermd hebben tegen bodemingrepen. Gezien het archeologisch potentieel van het terrein en de sterk negatieve impact van de geplande werken op het bodemarchief wordt bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig geacht.

Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein in gebruik is als grasland. Van landschappelijk booronderzoek verwachten we dat het een te beperkt potentieel op kennisvermeerdering bevat. Er wordt namelijk enige aantasting van het bodemarchief verwacht, waardoor ook de kans klein geacht wordt dat op het terrein nog een goed bewaarde steentijd artefactensite aanwezig is. Het ruimtelijk inzicht van een booronderzoek is te beperkt om uitspraken te doen over de aanwezigheid en de verspreiding van verstoringen en de precieze impact ervan op het bodemarchief. De uitvoering van een proefsleuvenonderzoek is hiervoor meer aangewezen. Aan de hand van een proefsleuvenonderzoek is er voldoende ruimtelijk inzicht om een antwoord te geven over de bewaringstoestand van het bodemarchief en de aanwezigheid, de aard en de datering van relevante archeologische sporen. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt. Indien tijdens het proefsleuvenonderzoek – tegen de verwachtingen in – toch een goed bewaarde steentijd artefactensite op het terrein vastgesteld wordt, moet ook nog een waarderend archeologisch booronderzoek op het terrein volgen om de aangetroffen steentijd artefactensite in kaart te brengen.

Na elke nieuwe stap in het archeologisch vooronderzoek dient telkens opnieuw de afweging gemaakt te worden of bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig is en welke onderzoeksmethodes hiervoor het meest aangewezen zijn.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent, ondanks het feit dat er wel enige verstoring van het bodemarchief verwacht wordt omwille van de bouw en sloop van een school die op het terrein aanwezig geweest is. Omwille daarvan wordt de kans eerder klein ingeschat dat op het terrein nog een goed bewaarde steentijd artefactensite aanwezig is. Van waardevolle archeologische sporen wordt op basis van de resultaten van het bureauonderzoek wel verwacht dat ze nog aanwezig kunnen zijn op het terrein, zeker gezien de bodemkaart en een proefsleuvenonderzoek dat in de buurt uitgevoerd werd, aangeven dat op het terrein een plaggenbodem te verwachten is. Een plaggenbodem kan het onderliggende bodemarchief in zekere mate beschermd hebben tegen bodemingrepen. Gezien het archeologisch potentieel van het terrein en de sterk negatieve impact van de geplande werken op het bodemarchief wordt bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig geacht.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Adams, R./S. Vermeire/G. De Moor/P. Jacobs/S. Louwye/T. Polfliet, 2002: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 15 Antwerpen*, Gent.

Bastiaens, J./J.M. Van Moernick, 1994: Bodemsporen van beddenbouw in het zuidelijk deel van het plaggenlandbouwareaal: getuigen van 17de-eeuwse landbouwintensivering in de Belgische provincies Antwerpen en Limburg en de Nederlandse provincie Noord-Brabant, *Historisch Geografisch Tijdschrift* 12.3, 81-90.

Bruggeman, J./B. Cleda/N. Reyns, 2015: *Archeologische opgraving Kruibeke – Kasteleinsstraat (Krucor NV – Zone 3)*, Temse (Rapporten All-Archeo bvba 225).

Coremans, L., 2017: *Nota Zwijndrecht – Dulpoezenpad/Gazetstraat (Hondenzone)*, Temse (Rapporten All-Archeo bvba 605).

Van Doesburg, J./M. De Boer/J.H.C. Deeben, 2007: Essen in zicht. Essen en plaggendecken in Nederland. Onderzoek en beleid, (*Nederlandse archeologische rapporten* 34), Amersfoort.

4.2 Websites

Cartesius (2018)
<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2018)
<https://cai.onroenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2018)
<http://dov.vlaanderen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2018)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

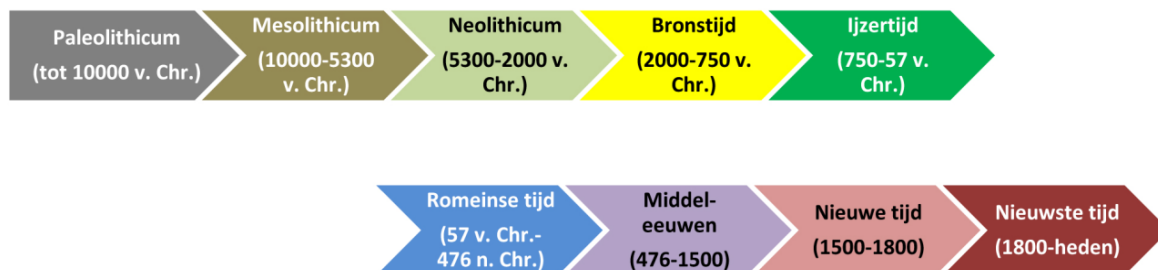
Geopunt Vlaanderen (2018)
<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2018)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2018)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

5.2 Plannenlijst

Plannenlijst bureauonderzoek: projectcode 2018D127

Plan-nummer	Type	Onderwerp	Aanmaak-schaal	Aanmaak-wijze	Datum
P1	Kadasterplan	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	13/04/2018
P2	Topografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	13/04/2018
P3	Bouwplan	Inplantingsplan	1:1	Digitaal	27/12/2017
P4	Bouwplan	Plan gelijkvloers	1:1	Digitaal	27/12/2017
P5	Bouwplan	Perspectief, Kelderplan & Riolering	1:1	Digitaal	27/12/2017
P6	Hoogtemodel	Digitaal hoogtemodel terrein en omgeving	1:1	Digitaal	13/04/2018
P7	Hydrografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	13/04/2018
P8	Doorsnede	Terreinverloop	1:1	Digitaal	17/04/2018
P9	Tertiaire geologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	17/04/2018
P10	Quartairgeologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	17/04/2018
P11	Bodemkaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	17/04/2018
P12	Bodemgebruikskaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	17/04/2018
P13	Historische kaart	Detail Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden	1:1	Digitaal	17/04/2018
P14	Historische kaart	Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden	1:1	Digitaal	17/04/2018
P15	Historische kaart	Atlas der Buurtwegen	1:1	Digitaal	17/04/2018
P16	Historische kaart	Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp	1:1	Digitaal	17/04/2018
P17	Topografische kaart	1902-1948	1:1	Digitaal	17/04/2018
P18	Topografische kaart	Ministerie van Openbare Werken en	1:1	Digitaal	17/04/2018
P19	CAI-kaart	CAI vondstlocaties	1:1	Digitaal	17/04/2018

5.3 Fotolijst

Fotolijst bureauonderzoek: projectcode 2018D127

ID	Type	Onderwerp	Vervaardiging	Datum
F1	Luchtfoto	Toestand terrein 2017	Digitaal	13/04/2018
F2	Luchtfoto	Toestand terrein 1971	Digitaal	17/04/2018
F3	Luchtfoto	Toestand terrein 1979-1990	Digitaal	17/04/2018